

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.025

Г. Т. Карчева, д. е. н.,
доцент,
С. Г. Хоружий, к. е. н.

**РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА
ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ**

Актуальність теми дослідження. Для створення стійкої фінансової системи важливим напрямом державної політики України є впровадження ефективної системи державного регулювання та нагляду за фінансовими установами.

Постановка проблеми. Складна ситуація в фінансовому секторі України, низька фінансова стійкість фінансових установ та висока чутливість до ризиків свідчать про необхідність реформування державного регулювання та нагляду за фінансовими установами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють значну увагу механізмам державного регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг, а саме: О. Барановський, С. Барнес, В. Корнєєв, І. Крупка, В. Міщенко, С. Науменкова, Т. Смоєженко, К. Стирох, М. Тейлор, В. Федосов та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. У той же час у роботах науковців не знайшли належного відображення обґрунтування ефективної інституційної моделі для України.

Постановка завдання. Дослідження існуючих в світі моделей державного регулювання та нагляду за фінансовими установами та обґрунтування ефективної інституційної моделі для України.

Виклад основного матеріалу. За результатами дослідження встановлено, що в умовах відкритого фінансового ринку існуюча в Україні модель не забезпечує ефективний нагляд за фінансовими установами. Проведений критичний аналіз існуючих моделей державного регулювання та нагляду за фінансовими установами дозволив виявити переваги та недоліки кожної з моделей та обґрунтувати доцільність реформування державного регулювання та нагляду.

Висновки. Запропоновано спосіб трансформації існуючої в Україні секторальної моделі в ефективну систему державного регулювання та нагляду за фінансовими установами шляхом поєднання моделі концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі з покладенням на Національний банк України повноважень щодо здійснення нагляду за системно важливими фінансовими установами на індивідуальній та консолідованій основі.

Ключові слова: ринок фінансових послуг; фінансові установи; державне регулювання та нагляд; компетентний орган; секторальна модель.

DOI: 10.25140/2410-9576-2017-2-4(12)-58-61

Актуальність теми дослідження. Для створення стійкої фінансової системи важливим напрямом державної політики України є впровадження ефективної системи державного регулювання та нагляду за фінансовими установами.

UDC 336.025

G. T. Karcheva, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor,
S. G. Khoruzhyi, Candidate of Economic
Sciences

**REFORMING OF STATE REGULATION AND
SUPERVISION OF FINANCIAL INSTITUTIONS
IN UKRAINE**

Urgency of the research. Introduction of efficient system of state regulation and supervision of financial institutions is key direction of state policy of Ukraine for creating stable financial system.

Target setting. Difficult situation in financial sector of Ukraine, low financial stability of financial institutions and high sensitivity to risks tell about necessity of reforms in state regulation and supervision of financial institutions.

Actual scientific researches and issues analysis. Native and foreign scientists pay much attention to mechanisms of state regulation and supervision of financial services markets, including: O. Baranovsky, S. Barnes, V. Korneev, I. Krupka, V. Mischenko, S. Naumenkova, T. Smovzhenko, K. Styroch, M. Taylor, V. Fedosov, and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. At the same time existing scientific researches don't provide proper review of justification of efficient institutional model for Ukraine.

The research objective. Investigation of existing models of state regulation and supervision of financial institutions in the world and justification of efficient institutional model for Ukraine.

The statement of basic materials. The results of investigation show that in terms of open financial market existing in Ukraine model doesn't provide efficient supervision of financial institutions. Conducted critical analysis of existing models of state regulation and supervision of financial institutions helped to determine advantages and disadvantages of each model and justify the necessity of reforms in state regulation and supervision.

Conclusions. Is suggested the way of transformation of existing in Ukraine sectoral model into efficient system of state regulation and supervision of financial institutions by combining model of concentration of all monitoring functions in one monitoring institution with assignment of supervising responsibilities under systemically important financial institutions on individual and consolidated basis on National bank of Ukraine.

Keywords: financial services markets; financial institutions; state regulation and supervision; competent authority; sectoral model.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Постановка проблеми. Складна ситуація в фінансовому секторі України, низька фінансова стійкість фінансових установ та висока чутливість до ризиків свідчать про необхідність реформування державного регулювання та нагляду за фінансовими установами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють значну увагу механізмам державного регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг, а саме: О. Барановський, С. Барнес, В. Корнєєв, І. Крупка, В. Міщенко, С. Науменкова, Т. Смовженко, К. Стирох, М. Тейлор, В. Федосов та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. У той же час у роботах науковців не знайшли належного відображення обґрунтування ефективної інституційної моделі для України.

Постановка завдання. Дослідження існуючих в світі моделей державного регулювання та нагляду за фінансовими установами та обґрунтування ефективної інституціональної моделі для України.

Виклад основного матеріалу. В Україні сформована секторальна модель державного регулювання та нагляду за фінансовими установами. Кожний компетентний орган здійснює регулювання і нагляд за певним інституційним сектором (видом фінансових установ). Розвиток фінансового ринку в Україні та ситуація, що сьогодні склалася в фінансовій системі та інших секторах економіки, свідчать, що секторальна модель не була досить ефективною. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання вдосконалення інституційної моделі державного регулювання та нагляду за фінансовими установами. Про необхідність реформування свідчить і низьке значення для України індексу конкурентоспроможності WEF за складовою «Рівень розвитку фінансового ринку» [1] (Рис. 1).

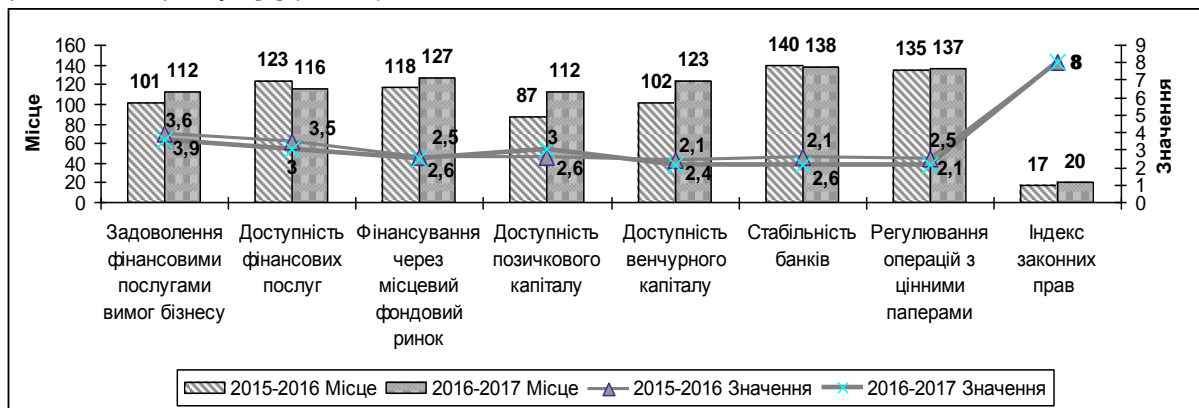

Рис. 1. Рейтинг WEF за складовою «Рівень розвитку фінансового ринку»

Джерело: розроблено за даними [1]

В умовах відкритого фінансового ринку секторальна модель не зможе забезпечити адекватний нагляд за фінансовими конгломератами і фінансовим ринком із секторально-розмитими кордонами. Користуючись різними умовами регулювання та оподаткування фінансові установи можуть використовувати регуляторний і податковий арбітраж. Все це обумовлює необхідність заміни секторального регулювання і нагляду іншими моделями із посиленням пруденційного нагляду [2] та концентрацією регулятивних і наглядових повноважень.

Обрання ефективної форми організації компетентного органу регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ та встановлення розподілу функцій між компетентними органами вирішується державою самостійно з урахуванням позитивного міжнародного досвіду.

Класифікацію існуючих в країнах форм (способів, моделей) організації державного регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ [3] можливо узагальнити за наступними трьома моделями:

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- секторальна модель, яка полягає в існуванні в країнах певних органів, що здійснюють нагляд за діяльністю окремих секторів - банківського, страхового ринку, ринку цінних паперів тощо (Греція, Іспанія, Італія, Люксембург, Кіпр, Литва, Португалія, Словенія, Франція);
- модель концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі, відокремленому від центрального банку (Німеччина, Фінляндія, Швеція, Швейцарія, Польща, Естонія, Бельгія, Румунія, Болгарія, Австрія, Казахстан і т. д.);
- модель поділу повноважень щодо нагляду за ринком та щодо пруденційного нагляду, або функціонально-орієнтована модель "Twin Peaks" (Велика Британія, Нідерланди).

За результатами дослідження існуючої в європейських країнах практики розподілу повноважень у сфері державного регулювання та нагляду за фінансовими установами на основі наведених вище моделей [4] доцільно констатувати, що жодна модель не буде ефективною, якщо її не адаптувати до реалій країни.

Проблема створення принципово нової моделі нагляду та контролю за діяльністю фінансових установ в Україні обговорюється з 2000 року. Нижче розглянуто п'ять можливих варіантів трансформації існуючої в Україні секторальної моделі регулювання та нагляду за фінансовими установами та ринками фінансових послуг.

1. *Перший варіант трансформації* – посилення або перерозподіл відповідальності компетентних органів за певними секторами, що засновано на секторальній моделі нагляду. Такий спосіб трансформації не може привезти до зростання ефективності регулювання і нагляду, оскільки залишаються базові недоліки секторальної моделі, про які зазначено вище..

2. *Другим варіантом трансформації*, відповідно до моделі концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі, може бути передача Національному банку України (НБУ) всіх повноважень з регулювання та нагляду за всіма фінансовими установами та ринками фінансових послуг. Для такого варіанту існує небезпека створення регуляторної монополії у поєднанні із виконанням функцій оператора ринку. Проблемою стане ймовірність стагнації розвитку небанківських фінансових установ.

3. *Третім варіантом трансформації* міг би стати варіант передачі всіх повноважень з регулювання та нагляду загалом за всіма ринками фінансових послуг одному новому компетентному органу, відокремлення банківського нагляду від НБУ. Зазначений варіант також може бути не ефективним, оскільки потребуватиме значного часу на підготовчу методологічну і організаційну роботу і вимагати суттєвих ресурсів для його реалізації.

4. *За четвертим варіантом трансформації* можливо також застосувати модель поділу повноважень щодо нагляду та регулювання. При цьому повноваження передаються двом окремим органам – наглядовому та регулятивному органу. Цей шлях потребує суттєвих ресурсів для його реалізації та значного часу на створення двох нових органів.

5. Враховуючи об'єктивні фактори і національні реалії, можливо також замість існуючої секторальної моделі запропонувати *п'ятий варіант трансформації* шляхом поєднання моделей концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі із частковим застосуванням функціонально-орієнтованого поділу повноважень із НБУ щодо пруденційного нагляду та регулювання. Зауважимо, що останнім часом у світі все більшого значення набуває контроль за поведінкою фінансових установ по відношенню до клієнта [6].

Для реалізації зазначеного вище варіанту трансформації доцільно створити окремий єдиний орган нагляду, який забезпечує нагляд на індивідуальній і консолідованій основі за діяльністю щодо надання фінансових послуг. Такому наглядовому органу передаються повноваження Національного банку щодо нагляду і контролю за несистемними банками, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо нагляду за ринком цінних паперів та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Єдиний орган нагляду покликаний також здійснювати контроль за поведінкою фінансових установ на ринку. Його діяльність буде спрямована на забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг.

За Національним банком залишається функція нагляду за системно важливими фінансовими установами на індивідуальній та консолідованій основі, макропруденційний нагляд та функція

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

методологія регулювання та нагляду за фінансовими установами та фінансовим ринком. Така трансформація не потребуватиме значних фінансових витрат та часу.

Запропонована модель забезпечення регулювання і нагляду єдиним органом нагляду у тісній взаємодії з центральним банком є адаптацією взаємодії BaFin з Deutsche Bundesbank в Німеччині, а також моделі взаємодії Financial Conduct Authority та Prudential Regulation Authority у Великій Британії. Така модель має ряд переваг, а саме: усувається можливість використання регуляторного арбітражу та невиправданих бар'єрів для розвитку ринків фінансових послуг; прискорюється процес підготовки та запровадження адекватних заходів щодо регулювання і нагляду, оскільки забезпечується одночасний моніторинг всіх ринків фінансових послуг; дозволяє єдиному наглядовому органу впровадити оперативний і ефективний контроль в умовах розмивання кордонів між різними ринками фінансових послуг, а також дозволить ефективно забезпечити транснаціональний нагляд у рамках міжнародної взаємодії; централізація нагляду сприятиме скороченню витрат на утримання апарату управління та дозволить зменшити небезпеку втрати (поширення) конфіденційної інформації.

Висновки. Існуюча в Україні секторальна модель не спроможна забезпечити ефективний нагляд за фінансовими установами та ринком фінансових послуг. Обґрунтована доцільність впровадження в Україні моделі концентрації всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі із застосуванням часткового функціонально-орієнтованого поділу повноважень щодо пруденційного нагляду з Національним банком України.

Література

1. The Global Competitiveness Report 2016–2017, World Economic Forum. [Electronic resource] – Access mode: <https://www.weforum.org/reports>.
2. Institutional Structures of Financial Sector Supervision, Their Drivers and Emerging Benchmark Models [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://blogs.worldbank.org/allaboutfinance/files/allaboutfinance/institutional_structures.pdf.
3. Науменкова, С. В. Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн : навч. посіб. [Електронний ресурс] / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К. : УБС НБУ. – 2010. – 170 с. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70699>.
4. Хоружий, С. Г. Розподіл регуляторних і наглядових функцій на фінансовому ринку: європейський досвід та рекомендації для України. [Електронний ресурс] / С. Г. Хоружий. – К. : ОФЕА. – 2016. – 28 с. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/FEAO_Rozpodil_funktsiy_na_finrynky.pdf.
5. Macroprudential instruments and frameworks: a stocktaking of issues and experiences, CGFS Papers No 38, May 2010, [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.bis.org/publ/cgfs38.pdf>.
6. Карчева, Г. Т. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах макроекономічної нестабільності / Г. Т. Карчева // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 5. – С. 146-150.

References

1. The Global Competitiveness Report 2016–2017, World Economic Forum. (n.d.). www.weforum.org. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports> [in English].
2. Institutional Structures of Financial Sector Supervision, Their Drivers and Emerging Benchmark Models (n.d.). blogs.worldbank.org. Retrieved from http://blogs.worldbank.org/allaboutfinance/files/allaboutfinance/institutional_structures.pdf [in English].
3. Naumenkova, S. V. & Mishchenko, V. I. (2010). *Systemy rehulivannia rynkiv finansovykh posluh zarubizhnykh krain [System of regulation of financial services markets of foreign countries]*. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy NBU. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70699> [in Ukrainian].
4. Khoruzhyi S. G. (2016). *Rozpodil rehuliatorynykh i nahliadovykh funktsii na finansovomu rynku: yevropeyskyi dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy [Distribution of Regulatory and Supervisory Functions in the financial market: European experience and recommendations for Ukraine]*. Kyiv: OFEA. Retrieved from https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/FEAO_Rozpodil_funktsiy_na_finrynky.pdf [in Ukrainian].
5. Macroprudential instruments and frameworks: a stocktaking of issues and experiences. (2010). *CGFS Papers, 38*. Retrieved from <http://www.bis.org/publ/cgfs38.pdf> [in English].
6. Karcheva, H. T. (2016). *Problemy zabezpechennya finansovoyi stiykosti bankivskoyi systemy Ukrayiny v uslovyakh makroekonomichnoyi nestabilnosti [Problems of providing financial stability of the banking system of Ukraine in the conditions of macroeconomic instability]*. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. "Ekonomika" – Bulletin of Odessa National University. "Economy"*, 21(5), 146-149 [in Ukrainian].

Надійшла 12.10.2017

Бібліографічний опис для цитування :

Карчева, Г. Т. Реформування державного регулювання та нагляду за фінансовими установами в Україні / Г. Т. Карчева, С. Г. Хоружий // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4 (12), ч. 2. – С. 58-61.